

RÉGION
Nord-Pas de Calais

NOORD-
FRANKRIJK

Wegen van Herdenking 14 - 18

4 themaroutes
over monumenten
en evenementen
uit de Eerste Wereldoorlog

NORD
PAS DE CALAIS

Paix *Frieden* *Peace*
Vrede

Voorwoord

De regio Nord-Pas de Calais waagt zich met de 'Wegen van Herdenking' aan een omvangrijke maatschappelijke herdenkingstaak, waarin de offers van inmiddels verdwenen generaties vereerd en de nu op het 'Oude Continent' heersende verworvenheden op het gebied van vrede, vrijheid en broederschap onderstreept worden.

De motivatie achter dit initiatief is niet zozeer van nostalgische aard, maar vestigt eerder de aandacht op de wereld van vandaag en draagt bij tot onze reflectie op de toekomst.

Dhr. Daniel PERCHERON
Senator van de Pas-de-Calais
Voorzitter van de Regionale Raad (Conseil Régional) Nord-Pas de Calais

De twee wereldoorlogen hebben in de Nord-Pas de Calais onuitwisbare sporen achtergelaten. Militaire begraafplaatsen, oorlogsmonumenten en 'littekens' in de landschappen zijn de stille, aangrijpende getuigen van de gebeurtenissen die zich in deze streek hebben afgespeeld.

De 'Wegen van Herdenking in de Nord-Pas de Calais' geven niet alleen een beter inzicht in deze belangrijke bladzijde van de geschiedenis van Europa en de wereld, maar bewijzen ook de eer aan mannen en vrouwen uit alle windstreken die in deze contreien hun laatste rustplaats hebben.

Mw. Régine SPLINGARD
Lid van de Regionale Raad (Conseil Régional)
Voorzitster van het Comité Régional de Tourisme Nord-Pas de Calais

Paix & Frieden & Peace

Inleiding

De 'Wegen van Herdenking van de Eerste Wereldoorlog in de Nord-Pas de Calais' leiden u langs monumenten die getuigen van de zware strijd die tijdens de Eerste Wereldoorlog in deze streek woedde. De prachtige monumenten en begraafplaatsen onthullen steeds een stukje geschiedenis, verteld vanuit een soldaat, een legereenheid, een slag, een plaats.

Deze handige historische gids beschrijft de 36 hoogtepunten uit de Eerste Wereldoorlog in vier themaroutes. De Wegen van Herdenking tonen u hoezeer deze oorlog zijn stempel op de streek drukte.

1 - Het front ..... p. 4

2 - De bewegingsoorlog en de eerste Duitse bezetting ..... p. 10

3 - De kust, achterhoedebasis voor de geallieerde legers ..... p. 14

4 - De wederopbouw van het verwoeste grondgebied ..... p. 16

Het front

Over een linie van bijna 800 kilometer van de Belgische kust tot aan de Vogezen bieden de Franse en Britse legers eind 1914 het hoofd aan de Duitse strijdmachten. De hoop op een snelle overwinning vervaagt snel in beide kampen. Het is het begin van een langdurige statische uitputtingslag.

In de Nord-Pas de Calais strekt het front zich uit als een enorme scheur tussen Vlaanderen en Picardië. De Franse troepen worden na de operaties in de heuvels van de Artois in 1915 geleidelijk aan afgelost door de legers van het Britse Rijk. Op de beperkte offensieven tijdens de eerste oorlogsjaren volgen vanaf 1916 aanvallen op grotere schaal, zoals de Slag bij Arras in april 1917 en bij Cambrai in november van hetzelfde jaar.

De vele militaire begraafplaatsen in deze regio herinneren aan de gruwelen van de gevechten die zich hier afspeelden, de herkomst van de gemobiliseerde soldaten en de barre leefomstandigheden in de loopgraven.

P. Morès

Ieper – Museum 'In Flanders Fields' 1

De stad van de 'Salient'

In oktober 1914 installeert het front zich op enkele kilometers van Ieper, met een lus, 'salient', rond de stad in de Duitse linies. Deze rijke Vlaamse lakenstad is de stille getuige van vijf opeenvolgende veldslagen waarin soldaten uit alle hoeken van de wereld betrokken zijn. In de toen verwoeste Lakenhalle, geheel identiek herbouwd, is het museum 'In Flanders Fields' gehuisvest, waar de bezoeker het parcours van een soldaat of een burger volgt om de Eerste Wereldoorlog met andere ogen te zien.

Lakenhalle
Grote Markt 34
8900 IEPEL
BELGIË
Tel.: +32 (0)57 239 220
www.inflandersfields.be

Fleurbaix Trou Aid Post Cemetery 2

Een van de mooiste begraafplaatsen aan het front

De *Trou Aid Post Cemetery* met zijn ringsloot en treurwilgen is waarschijnlijk een van de mooiste begraafplaatsen van de Gemeenbest in de streek. De begraafplaats ligt op de plek van een voormalige Britse eerste hulppost en verzamelt de stoffelijke resten van 356 op het 'vergeten front' gevallen soldaten. De strook tussen Armentières en La Bassée ligt ver van de belangrijke strategische zones en is het toneel van talloze kleine, maar zeer bloedige aanvallen: Le Maisnil in 1914, Aubers en Loos in 1915 en Fromelles in 1916.

Rue de Pétilion
62840 FLEURBAIX

A.S. Flament

Fromelles Australian Memorial Park 3

'Don't forget me Cobber' 'Vergeet me niet, makker'

Sergeant Fraser die een gewonde, om hulp roepende soldaat uit het niemandsland draagt, staat model voor het beeld in het *Memorial Park*. De dag na de door het Britse leger ontketende Slag bij Fromelles om de Duitsers van het offensief in de Somme af te leiden, worden 5.533 slachtoffers geteld in de Australische rangen. 19 juli 1916 blijft in Australië bekend als de eerste operatie van de Australische strijdkrachten op Europese bodem tijdens de Eerste Wereldoorlog, maar ook als een van de meest tragische feiten.

Rue Delval
59249 FROMELLES

E. Roose

Richebourg Neuve-Chapelle Indian Memorial 4

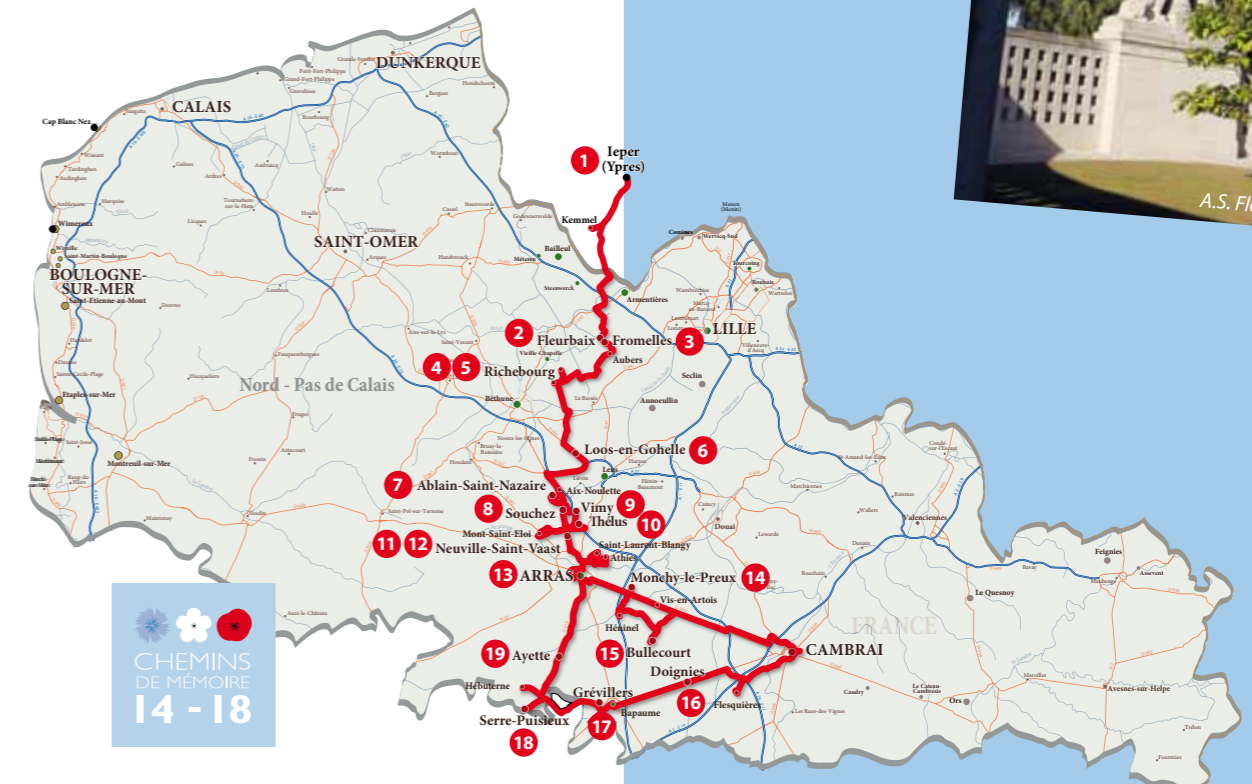
Ter nagedachtenis aan de soldaten uit India

Het Britse expeditieleger krijgt in oktober 1914 de steun van troepen uit hun Indiase kolonie. Het Indiase korps wordt in Frans-Vlaanderen gestationeerd en neemt deel aan diverse veldslagen tussen Leper en La Bassée, waaronder de aanval op Neuve-Chapelle in maart 1915. In deze aanval sneuvelen 4.047 soldaten uit dit korps. Het *Indian Memorial* van Neuve-Chapelle, een door tijgers gesteunde zuil met de *Star of India*, is de enige plaats langs het front waar de inzet van de Indiase soldaten in de Eerste Wereldoorlog herdacht wordt.

Kruispunt weg naar
Estaires en Rue du Bois
(RD171)
62136 RICHEBOURG

A.S. Flament

CHEMINS DE MÉMOIRE
14-18

Richebourg – Camitario Militar Portuges 5

De enige Portugese begraafplaats

De jonge Portugese Republiek stelt in 1916 een expeditieleger samen ter ondersteuning van de geallieerde strijdmachten. Het Portugese leger komt onder Brits bevel te staan en wordt gelegerd tussen Laventie en Festubert in Frans-Vlaanderen. Op 9 april 1918 worden de Portugezen verdreven door het Duitse offensief in het dal van de Leie. De stoffelijke resten van de 1.831 in de loop van 1918 gesneuvelde Portugese soldaten rusten in Richebourg, op de enige Portugese militaire begraafplaats langs het front.

Weg naar Estaires (RD 947)
62136 RICHEBOURG

A.S. Flament

Loos-en-Gohelle Dud Corner Cemetery en Loos Memorial 6

'Wij zijn gesneuveld omdat onze vaders gelogen hebben'

Rudyard Kipling, de schrijver van het *Jungleboek*, schreef in zijn Graftschriften van den oorlog de beroemde woorden: 'Als ze vragen waarom wij gesneuveld zijn/ Zeg het hen: omdat onze vaders ons voorloegen'. De schrijver is ontroostbaar na het verlies van zijn enige zoon, John, gesneuveld tijdens de Slag bij Loos in september 1915. John Kiplings naam staat vermeld op *Loos Memorial*, rondom de begraafplaats *Dud Corner*. Hij is een van de 20.000 Britse soldaten zonder eigen graf aan wie hier de laatste eer bewezen wordt.

Weg naar Béthune (RD 943)
62750 LOOS-EN-GOHELLE

P. Frutier

S. Dhote

Nationale begraafplaats Notre-Dame de Lorette 7

De grootste Franse militaire begraafplaats

In mei 1915 trachten de Franse soldaten de heuvels van de Artois aan de Duitsers te onttrekken. Ze bereiken de heuvel van

Notre-Dame de Lorette ten koste van 102.000 man, maar stranden voor Vimy. De nationale begraafplaats van Lorette verzamelt op 25 hectaren de resten van 40.000 slachtoffers, afkomstig van 150 begraafplaatsen uit de Westhoek en de Artois. 22.000 onder hen zijn nooit geïdentificeerd. De grootste militaire begraafplaats van Frankrijk geeft een helder inzicht in de enorme demografische aderlating van de Eerste Wereldoorlog.

Chemin du Mont de Lorette
62153 ABLAIN-SAINT-NAZAIRE

P. Frutier

Souchez Cabaret-Rouge British Cemetery 8

'There's some corner of a foreign field that is for ever England' (Rupert Brooke, in *The Soldier*)

Aan de rand van Souchez stond voor de oorlog het café Le Cabaret Rouge. Het café is van de kaart geveegd, de naam wordt waardig gedragen door een Britse begraafplaats. In 1917 legt de Imperial War Graves Commission een militaire begraafplaats aan voor de stoffelijke resten van 103 kleinere begraafplaatsen uit de Nord-Pas de Calais. Cabaret Rouge ligt tussen de Franse begraafplaats van Notre-Dame-de-Lorette en de Duitse van Maison Blanche. Geheel in de Britse stijl die zo kenmerkend is voor de inrichting van begraafplaatsen van de Gemenebest.

Rue Carnot
62153 SOUCHEZ

Vimy Ridge National Historic Site of Canada 9

Het moderne Canada is in de loopgraven van Vimy ontstaan

De twee witte zuilen van het monument met de twintig beelden staan in een park van 107 hectaren aan de rand van de mijnstreek. Hier wordt het offer van 11.285 Canadese soldaten herdacht, als vermist opgegeven tijdens de Eerste Wereldoorlog. Het monument staat op de plek waar de troepen van het esdoornblad, voor het eerst verenigd in een legerkorps, op 10 april 1917 de overwinning op de heuvelrug van Vimy behalen. Een uiterst belangrijk moment in de geschiedenis van het moderne Canada.

Chemin des Canadiens
62580 VIMY
Tel.: +33 (0)3 22 76 70 86

S. Dhote

Thélus Lichfield Crater en Zivy Crater 10

Een mijnkrater als laatste rustplaats

Vier Canadese divisies, voor het eerst verenigd in hetzelfde legerkorps, bestormen op 9 april 1917 de door het Duitse leger zwaar verdedigde heuvelrug van Vimy. De officier van de bergingsdienst gebruikt twee oude mijnkraters aan de voet van de heuvels om een honderdtal gesneuvelde soldaten te begraven. De *Lichfield Crater* en de *Zivy Crater* zijn zoals alle andere militaire begraafplaatsen van de Gemenebest voorzien van een keurig onderhouden gazon, maar zijn met opzet in hun unieke vorm gelaten.

Lichfield Crater
Bij gehucht Le Vert-Tilleul
62580 THÉLUS

Zivy Crater
Weg naar Thélus bij Neuville-Saint-Vaast
62580 THÉLUS

P. Frutier

Lichfield Crater

S. Dhote

Monument Poolse vrijwilligers

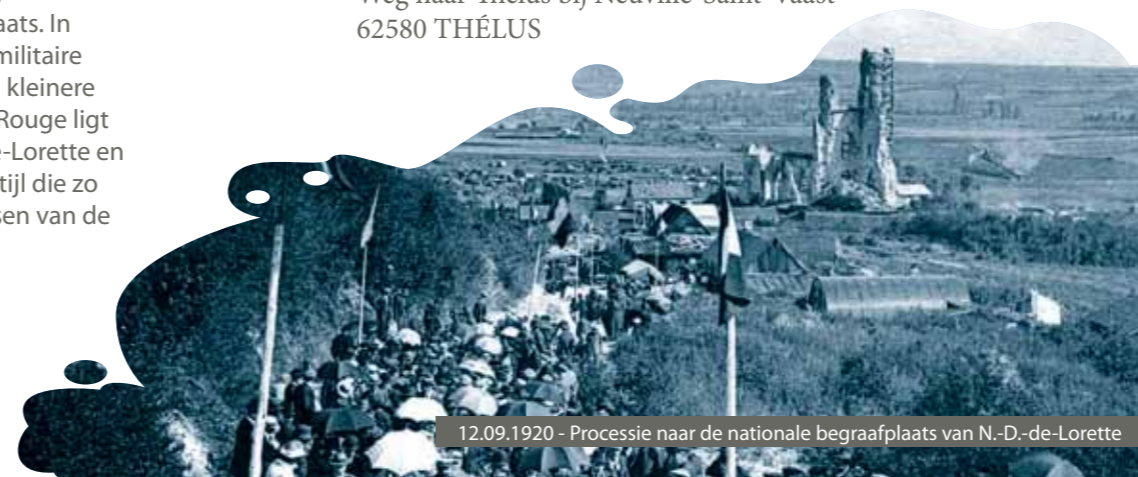
Neuville-Saint-Vaast Monument Poolse vrijwilligers

Tsjecho-Slowaakse begraafplaats en monument 11

'Voor onze vrijheid en de uwe'

Gemotiveerd om de strijd tegen de Duitse en Oostenrijks-Hongaarse overheersing in hun landen van herkomst aan te gaan, treden Poolse en Tsjecho-Slowaakse immigranten uit Parijs en omgeving in 1914 toe tot de Franse strijdmacht. In mei 1915 nemen ze deel aan de tweede slag om de Artois. Het Poolse monument draagt het motto van de vrijwilligers: 'Za nasza wolnosc i wasza', 'Voor onze vrijheid en de uwe'. Ertegenover, aan de ingang van de Tsjecho-Slowaakse begraafplaats, staat een monument voor de Nazdarcompagnie.

Weg naar Neuville-Saint-Vaast bij Souchez (RD 937)
62580 NEUVILLE-SAINT-VAAST

12.09.1920 - Processie naar de nationale begraafplaats van N.-D.-de-Lorette

Neuville-Saint-Vaast Duitse begraafplaats Maison Blanche 12

'Een verzoening boven de graven'

De begraafplaats van *Maison Blanche* is de grootste Duitse militaire begraafplaats in Frankrijk. De Fransen leggen deze begraafplaats, waar de resten van 44.833 in de Artois gesneuvelde soldaten rusten, na het eind van de oorlog aan. De VDK (*Volksbund Deutsche Kriegsgräberfürsorge*, onderhoudsdienst van Duitse militaire graven) richt de begraafplaats in de jaren zeventig opnieuw in. Bij de ingang staat een kruis met de woorden: 'Paix aux hommes de bonne volonté, Vrede aan mensen van goede wil'. Het is een van de doelen van de VDK: 'De verzoening boven de graven'.

Weg naar Neuville-Saint-Vaast bij Arras (RD 937)
62580 NEUVILLE-SAINT-VAAST

S. Dhote

Monchy-le-Preux Newfoundland Memorial 14

De kariboe, symbool van de moed van de soldaten uit Newfoundland

Bij de kerk van Monchy-le-Preux beklimt een bronzen kariboe de ruïnes van een Duitse bunker. Op 11 april 1917, twee dagen na de aanvang van de Slag bij Arras, wordt het dorp bestormd door het Britse leger. Na een moordende aanval houdt een tiental overlevenden van het *Newfoundland Regiment* meer dan vier uur lang stand tijdens het Duitse tegenoffensief. De kariboe van Monchy-le-Preux herinnert nog dagelijks aan de heldenmoed van deze mannen uit Newfoundland.

Rue de Chaussy
62118 MONCHY-LE-
PREUX

S. Dhote

S. Dhote

Doignies-Louveral Military Cemetery en Cambrai Memorial 16

Een nieuw wapen: de tank

Op 20 november 1917 start het Britse leger bij Cambrai een omvangrijke aanval waarin de infanterie voor het eerst ondersteund wordt door 476 *Mark IV*-tanks. Het lukt de *Tommies* om diep in de Hindenburglinie door te dringen, maar ze worden overmand door de Duitse tegenaanval en verliezen zo het moeizaam verworven terrein. Het *Cambrai Memorial*, naast de militaire begraafplaats van Louveral, bewijst de laatste eer aan de 7.000 soldaten van de Gemeenebest, gevallen tijdens de Tankslag bij Cambrai.

RD 930
62147 DOIGNIES

S. Dhote

Serre-Puisieux Franse dodenakker en begraafplaatsen Gemeenebest 18

Gisteren slagveld, vandaag herdenkingsplaats

De weg van Serre-Puisieux in de Pas-de-Calais naar Maily-Maillet in de Somme is amper vijf kilometer lang, maar leidt langs niet minder dan twaalf militaire begraafplaatsen, waaronder een Franse dodenakker. Het landschap op deze hoogvlakte geeft een beeld van het slagveld waar de Fransen in juni 1915 en het Britse leger in juli 1917 de Slag bij de Somme uitvochten. Nu is het slagveld bezaaid met herdenkingsplaatsen: tuinbegraafplaatsen van de Gemeenebest en regionale dodenakkers van Frankrijk.

Weg naar Puisieux bij Maily-Maillet (D919)
62116 PUISIEUX

Ayette Indian and Chinese Cemetery 19

De Aziatische sjuowers van de Eerste Wereldoorlog

S. Dhote

Op de Indiase en Chinese begraafplaats van Ayette rusten tachtig landarbeiders uit het Oosten, gesneuveld op het front van de Artois en de Somme. Het Britse leger doet een beroep op vrijwillige arbeidskrachten, gerekruteerd in Egypte, Zuid-Afrika, India en China, om het gebrek aan mankracht aan te vullen. Deze sjuowers verrichtten logistieke taken in de achterhoedebases langs de kust en het front. Een aantal werkt na de oorlog mee aan de wederopbouw.

Weg naar Ablainzeville (RD 7)
62116 AYETTE

Ribécourt - Kamp Marokkaanse 'spahis'

S. Dhote

Arras – Carrière Wellington 13

En de Britse soldaten borrelen op uit de grond

Met als doel een Frans offensief op de *Chemin des Dames* te camoufleren, ontketent het Britse leger op 9 april 1917 een verrassingsaanval bij Arras. Op die ochtend borrelen ongeveer 24.000 soldaten op uit de oude onderaardse steengroeven van Arras. Zo dicht mogelijk op het Duitse front om het effect te versterken. De *Carrière Wellington*, een deel van dit onderaardse gangenstelsel, geeft op heldere wijze de voorbereiding, het leven van de wachtende soldaten en de Slag bij Arras weer.

Rue Delétoille
62000 ARRAS
Tel.: +33 (0)3 21 51 26 95
www.carriere-wellington.com

Bullecourt – Australian Memorial Park 15

De aanval van de Diggers op de Hindenburglinie

Op 11 april 1917 gaat het 5e Britse leger ter ondersteuning van het offensief bij Arras in de aanval tegen het dorp Bullecourt, een machtige verdedigingsstelling in de Duitse Hindenburglinie. Op 3 mei wordt een nieuw offensief gelanceerd. Beide operaties lopen uit op een fiasco. De vijf deelnemende Australische divisies verliezen ongeveer 10.000 man. Het *Australian Memorial Park* van Bullecourt is aan dit gedenkwaardige evenement gewijd, gesymboliseerd door het beeld van de *Digger*, 'die graaft om zich veilig te stellen'.

Digger Memorial
Rue de Douai (D956)
62128 BULLECOURT

P. Morès

Grévillers Military Cemetery en New Zealand Memorial 17

De Spaanse griep: slopender dan de oorlog

Het *New Zealand Memorial* van Grévillers herdenkt 450 Nieuw-Zeelandse soldaten, vermist verklaard in 1918. Het monument staat op de Britse begraafplaats, waar 2.106 soldaten rusten. Sommige soldaten zijn 'gestorven aan ziekte' (*DoD, Died of Disease*). Een aantal heeft waarschijnlijk de Spaanse griep opgelopen tijdens de aangrijpende pandemie tussen begin 1918 en zomer 1919. Deze griep verspreidt zich over de hele wereld via reizende troepen en burgers en maakt tussen 20 en 40 miljoen slachtoffers. Twee à drie maal zoveel als de oorlog zelf.

D29
62450 GRÉVILLERS

De bewegingsoorlog en de eerste Duitse bezetting

2

Op 4 augustus 1914 stuurt het Duitse leger zijn troepen volgens het Schlieffenplan via België naar Frankrijk om Parijs in te nemen. Ondanks de weerstand van het Belgische leger, ondersteund door Franse en Britse eenheden, vervolgen de Duitsers hun weg naar de grens met Frankrijk, die ze ter hoogte van Maubeuge passeren. Na de mislukking van de eerste slag bij de Marne en de 'wedloop naar de kust' stabiliseert het front zich en graven de legers zich in. De bewegingsoorlog slaat om in een positieoorlog.

Het Duitse leger bezet de veroverde gebieden. Tegen het nieuwe militaire bewind ontwikkelen zich vormen van verzet die later hardhandig de kop worden ingedrukt.

In 1918 komt er weer beweging in de oorlog. In de zomer beginnen de geallieerde legers onder bevel van maarschalk Foch een groot offensief dat de Duitse verdedigingslijnes doorbreekt en uiteindelijk het bezette gebied bevrijdt.

E. Roose

Monument van de Gefusilleerden van Lille 1

Verzetstrijders uit de Eerste Wereldoorlog: het Comité Jacquet

Vier mannen staan tegen een muur. Het monument van de Gefusilleerden van Lille vereeuwigd de leiders van het Comité Jacquet vlak voor hun executie in de gracht van de Citadel. Eugène Jacquet, Georges Maertens, Ernest Deceuninck en Sylvère Verhulst, maar ook de liggende Léon Trulin, onderhielden in het bezette Lille een netwerk dat informatie over het Duitse leger doorspeelde naar de geallieerden. Na hun arrestatie worden ze tot de doodstraf veroordeeld en op 22 september 1915 gefusilleerd.

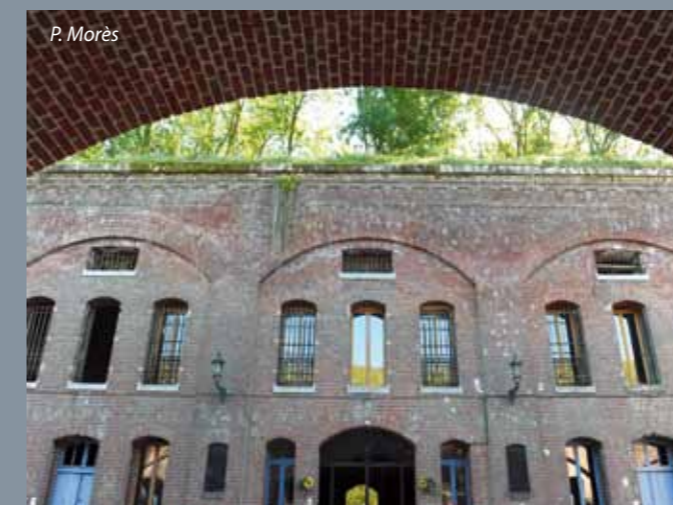
Square Daubenton
59000 LILLE

Fort van Seclin 2

Het fort dat niet meedeed

Het fort van Seclin wordt na de nederlaag van 1871 gebouwd als onderdeel van de ring van Lille, in het kader van het verdedigingssysteem van Séré de Rivières langs de grenzen. De ring telt zes forten en dertien tussenwerken. Vanaf het moment dat Lille 'open stad' verklaard wordt tot aan de bezetting in oktober 1914 maakt het fort van Seclin geen enkel gevecht mee. De familie Boniface houdt zich sinds 1996 bezig met de restauratie van het bouwwerk. In het fort is een artilleriemuseum gehuisvest.

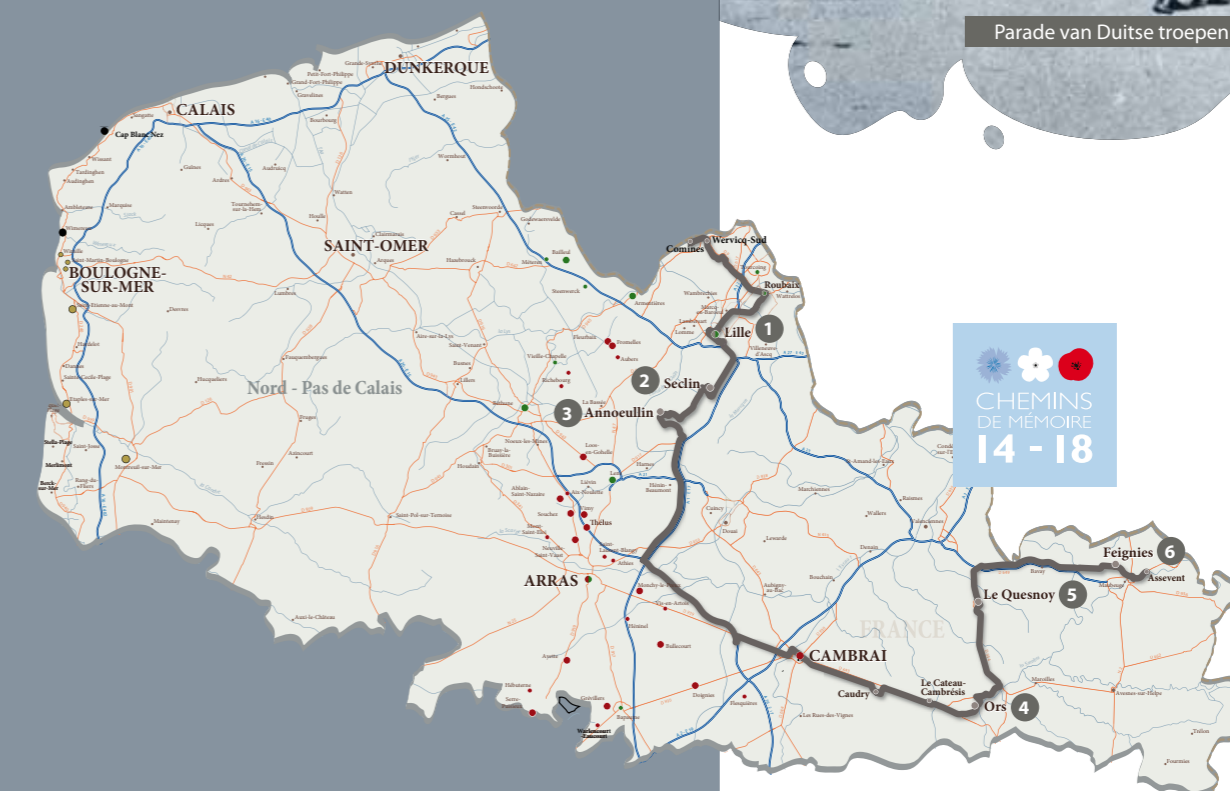
Chemin du Petit Fort
59113 SECLIN
Tel.: +33 (0)3 20 97 14 18
www.fortseclin.com

P. Morès

Parade van Duitse troepen op de Grand'Place van Lille

Annoeullin – Duitse militaire begraafplaats 3

De laatste rustplaats van Albert Ball, topvlieger van de Britse luchtmacht

Op de Duitse militaire begraafplaats van Annoeullin valt één burgergraf duidelijk op: het graf van de gevierde Britse gevechtspiloot Albert Ball. Ball vernietigt 44 Duitse vliegtuigen tussen voorjaar 1916 en zijn noodlottige neerstorting op 7 mei 1917 tijdens een gevecht tegen het eskader van Lothar von Richthofen, broer van de 'Rode Baron'. De Britten houden het op motorpech, de Duitsers op een voltreffer. Ball wordt door inwoners van Annoeullin verzorgd. Zijn stoffelijke resten krijgen een eervolle teraardebestelling.

Rue du Vent de Bise
59112 ANNOEULLIN

Ors Communal Cemetery 4

Zo zweeg Wilfred Owen, een van de grootste Britse dichters uit de Eerste Wereldoorlog

Het gedicht *Anthem for a Doomed Youth* van Wilfred Owen begint met de woorden 'Welke doods klokken voor degenen die sterven als vee? Slechts de monsterlijke woede van kanonnen [...]'. In zijn poëzie beschrijft Owen, zoals talloze andere 'war poets' (oorlogsdichters), zijn ervaringen als soldaat en de gruwelen van de oorlog. Op 4 november 1918 wordt hij neergeschoten als hij met zijn eenheid het Sambrekanaal bij Ors probeert over te steken. Zijn stoffelijk overschot rust op de gemeentelijke begraafplaats van Ors.

Communal Cemetery
Rue de la Gare
59360 ORS

Feignies – Fort Leveau 6

Het langste beleg van de Eerste Wereldoorlog

In de zomer van 1914 valt het Duitse leger via België de Franse streek de Avesnois binnen en stuit onmiddellijk op de ring van Maubeuge, door generaal Séré de Rivières ontworpen ter verdediging van de grens na de nederlaag van Frankrijk in het Frans-Duitse conflict in 1871. Op 25 augustus 1914 bezetten de Duitse troepen Maubeuge voor wat het langste beleg van deze oorlog zal worden. De stad houdt de verdediging twee weken vol. In Fort Leveau worden de gevechten en de bezetting in dit stukje Frankrijk in beide wereldoorlogen beschreven.

Rue de Mairieux
59750 FEIGNIES
Tel.: +33 (0)3 27 62 37 07
<http://fortdeleveau.site.voila.fr>

Le Quesnoy New Zealand Memorial 5

Le Quesnoy, bevrijd door de Kiwi's

Het stadje Le Quesnoy wordt op 4 november 1918 bevrijd door Nieuw-Zeelandse troepen die met een houten ladder de zeventiende-eeuwse stadsmuren beklimmen. Dit tafereel staat afgebeeld op het in de stadsmuur ingemetselde *New Zealand Memorial*. Onder het monument groeien varens, symbool van Nieuw-Zeeland. De bevrijding van Le Quesnoy blijft negentig jaar na de wapenstilstand nog steeds een van de belangrijkste momenten van de inmenging van de Nieuw-Zeelandse strijdmacht in de Eerste Wereldoorlog.

Stadsmuur (toegang via Rue Jeanne d'Arc of Avenue des Néo-Zélandais)
59530 LE QUESNOY

Rue de Mairieux
59750 FEIGNIES
Tel.: +33 (0)3 27 62 37 07
<http://fortdeleveau.site.voila.fr>

Schotse soldaten in hun legerkamp

De kust, achterhoedebasis voor de geallieerde legers

3

Het algemene hoofdkwartier van het leger van het Britse Rijk installeert zich in 1916 in Montreuil-sur-Mer en wordt het kloppende hart van een uitgestrekte logistieke zone langs de kust van het Kanaal.

Via havens zoals Boulogne-sur-Mer komen zowel proviand als nieuwe troepen binnen uit alle hoeken van het Britse Rijk. De soldaten worden na een verblijf in trainingskampen naar diverse zones van het Britse front gestuurd: Vlaanderen, de Artois en de Somme. Langs de kust worden ook uitgebreide veldhospitaal ingericht om de gewonde soldaten van thet front te verzorgen.

Kaap Blanc-Nez

Gedenknaald Dover Patrol 1

De bewakers van het Nauw van Calais

Met een onderzeese uitputtingsoorlog tegen elke vorm van geallieerde scheepvaart probeert het Duitse leger de aanvoerroutes van onontbeerlijk materiaal en troepen tussen Engeland en het vasteland af te snijden. De gedenknaald van de *Dover Patrol* op de witte krijtrotsen van de kaap Blanc-Nez is opgericht ter ere van de 'uitzonderlijke samenwerking tussen de Franse en Britse marine' die via de *Dover Patrol* het Nauw van Calais hebben weten open te houden.

Kaap Blanc-Nez
Sente du Blanc-Nez
62179 ESCALLES

A.S Flament

Wimereux Communal Cemetery 2

De klapproos als herdenkingsbloem

Tussen de graven van 3.000 soldaten en enkele verpleegsters op de begraafplaats van Wimereux ligt het graf van de Canadese arts en dichter John Mc Crae. In zijn beroemde gedicht 'In Flanders Fields' schrijft hij over de geïmproviseerde plek waar de omgekomen soldaten rusten: 'In Vlaanderen velden bloeien de klapprozen, tussen de kruisen, rij aan rij'. Sindsdien is de poppy (klapproos) het symbool van de herinnering in alle bij het conflict betrokken landen van de Gemenebest.

Communal Cemetery
Rue Jean Moulin
62930 WIMEREUX

A.S Flament

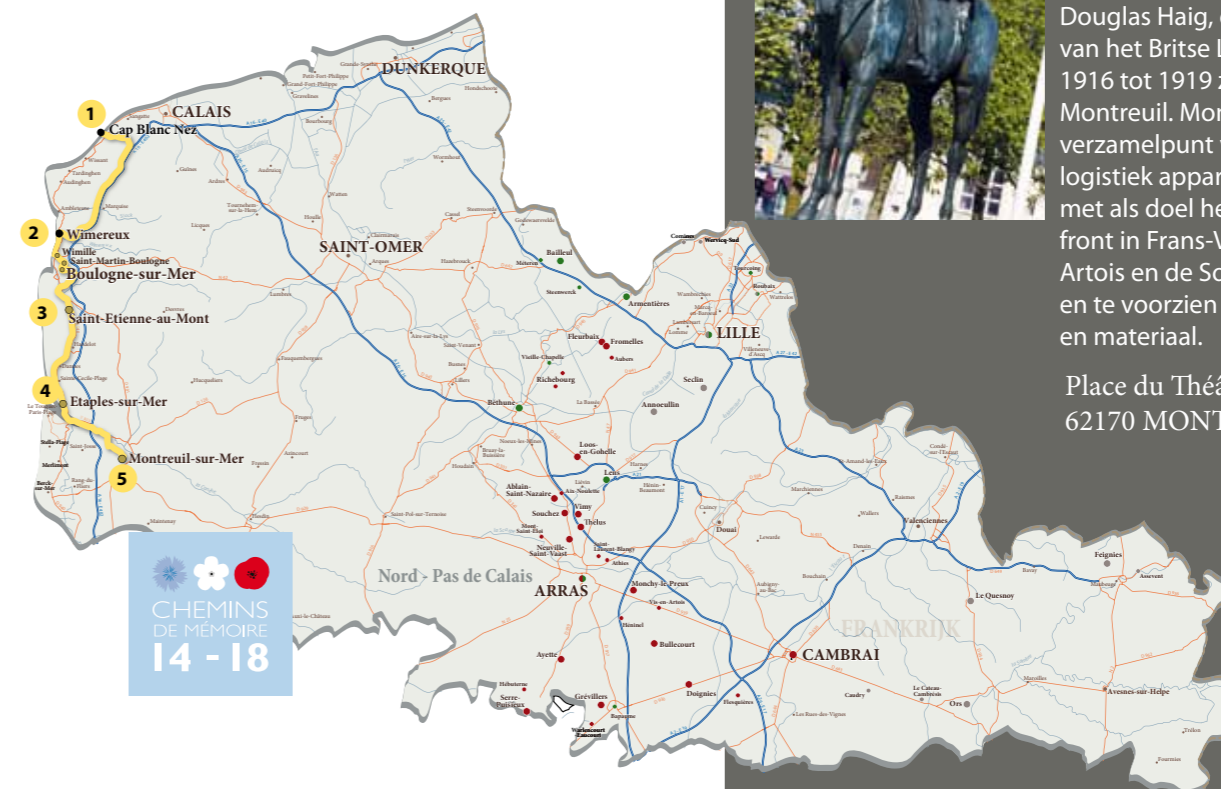
A.S Flament

St-Etienne-au-Mont Communal Cemetery 3

De sjouwers in de Eerste Wereldoorlog

Op de gemeentelijke begraafplaats van Saint-Etienne staat een grafmonument met een pagodedak. Deze poort is de ingang naar het gedeelte waar 160 Chinese en enkele Zuid-Afrikaanse 'sjouwers' rusten. Deze niet-strijders, ingedeeld in *Labour Corps* (werkkorpsen), voeren onder militair gezag logistieke taken uit in de achterhoede: in havens en munitiedepots van het Britse leger. Eind 1919 helpen 80.000 'koelies', Chinese landarbeiders, mee aan het ruimen van de slagvelden en het begraven van gesneuvelde soldaten op het front.

Communal Cemetery
Rue Edmond Madaré
62360 SAINT-ÉTIENNE-AU-MONT

Étaples Military Cemetery 4

Gisteren het grootste hospitaal van het Britse leger, vandaag de grootste begraafplaats van de Gemenebest in Frankrijk

Het *Etaples Military Cemetery* met 11.500 graven ligt naast de plek waar tijdens de Eerste Wereldoorlog een medisch complex stond met 20.000 bedden, verdeeld over een twintigtal veldhospitaal. Hier worden de op het front gewond geraakte soldaten van het Britse leger verzorgd. De stad Etaples groeit uit tot het grootste trainingskamp voor rekruten uit de landen van het Britse Rijk: miljoenen soldaten deden de veertig kazernes aan alvorens naar de slagvelden te vertrekken.

RD 940
62630 ÉTAPLES

A.S Flament

Montreuil-sur-Mer Standbeeld Field Marshal Haig 5

Montreuil, hoofdstad van het Britse Koninklijke Leger

A.S Flament

Het ruiterbeeld van veldmaarschalk Haig is tot op heden een van de weinige herinneringen aan de Britse aanwezigheid in het vestingstadje tijdens de Eerste Wereldoorlog. Douglas Haig, opperbevelhebber van het Britse Leger, vestigt van 1916 tot 1919 zijn hoofdkwartier in Montreuil. Montreuil wordt zo het verzamelpunt van een belangrijk logistiek apparaat langs de kustlijn, met als doel het nabijgelegen front in Frans-Vlaanderen, de Artois en de Somme te steunen en te voorzien van mankracht en materiaal.

Place du Théâtre
62170 MONTREUIL-SUR-MER

De wederopbouw van het verwoeste grondgebied 4

Aan het eind van de oorlog, na vier jaar van intense strijd, worden de verwoeste gebieden bestempeld tot 'Rode Zone': omgewoelde grond, verwoeste steden en dorpen, onbruikbare wegen en spoorwegen.

Voor de wederopbouw van de steden leggen architecten een keur aan ontwerpen voor aan de stadsbesturen. Arras hervindt zijn oude stadsbeeld van voor de oorlog. Plaatsen als Bailleul meten zich een traditioneel regionalistisch, maar gloednieuw stadsbeeld aan. Cambrai en Lens kiezen voor moderniteit en art deco.

Naast traditionele bouwmaterialen zoals baksteen en natuursteen wordt steeds vaker gekozen voor het moderne gewapende beton, dat een groot deel van zijn succes aan de Wederopbouw dankt.

De stad Bailleul (Belle) 1

De ideale Vlaamse stad

Het Franse Bailleul, *Belle* in het Nederlands, blijft de gruwelen van de oorlog lang bespaard. Tijdens het Duitse offensief in het voorjaar van 1918 komt daar echter drastisch verandering in. Het stadsbestuur doet voor de wederopbouw een beroep op regionalistische architecten zoals Louis-Marie Cordonnier. Hem wordt gevraagd moderne urbanisatieprincipes te combineren met de traditionele Vlaamse bouwkunst. Na de oorlog wordt Bailleul, Belle, beschouwd als een van de mooiste Vlaamse steden van de streek.

Grand'Place
59270 BAILLEUL

P. Morès

Armentières – Stadhuis en belfort 2

Van 'Mademoiselle from Armentières' naar de 'Vlaamse renaissance'

Van Armentières is na de Eerste Wereldoorlog niets meer over. De stad is lange tijd gebruikt als legerplaats van de troepen van de Gemenebest, zoals vertolkt in het lied 'Mademoiselle from Armentières'. De wederopbouw van de binnenstad geeft architect Louis-Marie Cordonnier de ruimte om zijn regionalistische ideeën uit te werken. Het stadhuis, de beltoren, het oorlogsmonument, de markthal en de kerk zijn voorbeelden van de Vlaamse renaissancestijl die in dit gebied zeker niet misstaat.

Place du Général de Gaulle
59280 ARMENTIÈRES

P. Morès

S. Dhote

Lens – Station 4

Het trein-station

Er is aan het eind van de oorlog twee jaar nodig om de grond van het verwoeste Lens te ruimen en te egaliseren. Pas dan kan de steenkolenhoofdstad aan de wederopbouw beginnen. Urbain Cassan, de architect van de *Compagnie des Chemins de Fer du Nord*, geeft het nieuwe station in 1926 de vorm van een stoomlocomotief. De klokkentoren is de schoorsteen en de ingangspuien de wielen. Binnen leggen tegeltableaus een link tussen de functie van het gebouw en de geschiedenis van de stad: de spoorwegen en de mijnen.

Place du Général de Gaulle
62300 LENS

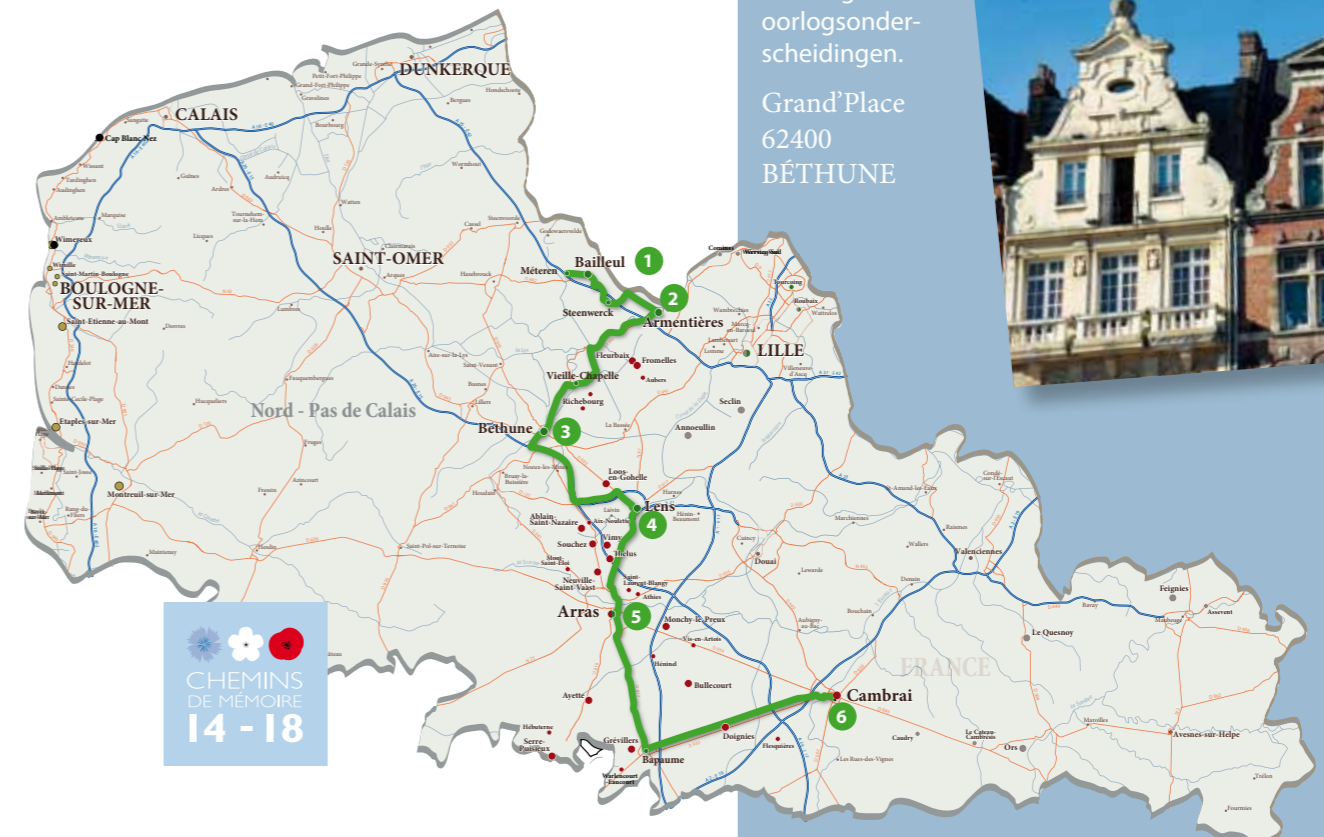
Béthune – Stadhuis, Grote Markt en belfort 3

De wederopbouw komt het belfort ten goede

Tijdens de Slag bij de Leie in het voorjaar van 1918 lukt het de Duitsers niet om Béthune in te nemen. Uit wraak gooien ze de binnenstad plat met brandbommen. Op de Grand'Place (Grote Markt) blijft alleen het veertiende-eeuwse belfort overeind. Na de oorlog worden de huizen rond het plein opgetrokken in diverse stijlen: art deco en meer streekgebonden stijlen. Het meest markante gebouw is het door Jacques Alleman ontworpen stadhuis dat rijkelijk is voorzien van door de stad ontvangen oorlogsonderscheidingen.

Grand'Place
62400 BÉTHUNE

P. Morès

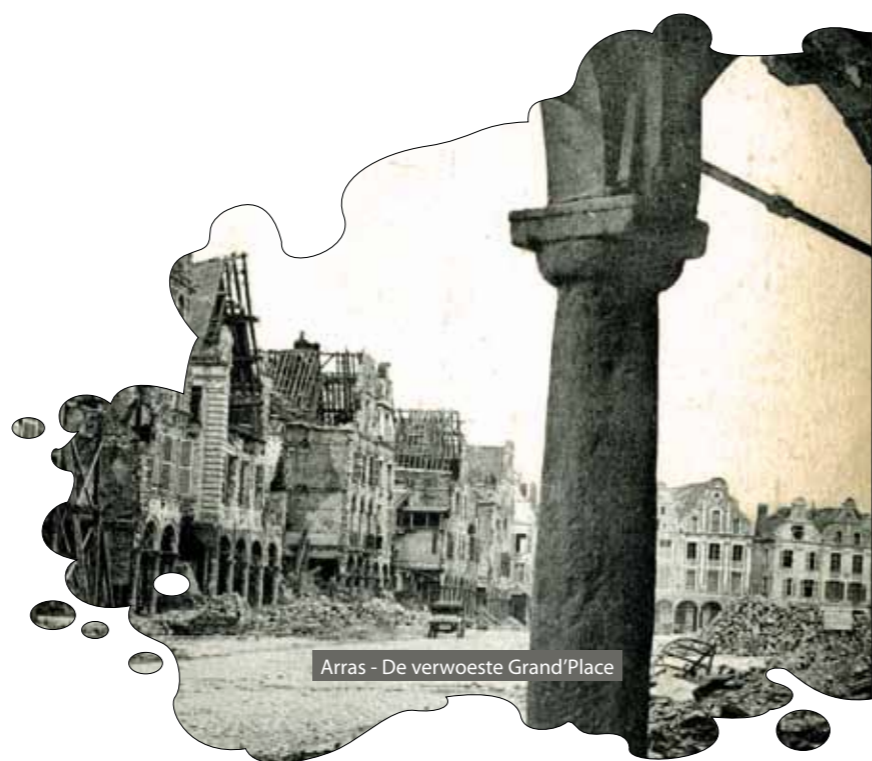

Arras – Stadhuis, belfort en pleinen 5

Het heropgebouwde Arras heeft zijn vooroorlogse uiterlijk

Van 1914 tot 1917 lijdt Arras onder een regen van bommen. Aan het eind van de oorlog is de stad een puinhoop, een 'ville martyre', opgeofferde stad. De onder monumentenzorg geplaatste gebouwen dienen hun oorspronkelijke uiterlijk te behouden. Het stadhuis en de gevels van de woningen aan de pleinen komen door hun staat niet in aanmerking voor restauratie en worden geheel opnieuw opgetrokken. Het belfort krijgt zijn vroegere uiterlijk terug, zij het op een voetstuk van gewapend beton, en wordt als vanouds het symbool van Arras.

Grand'Place en Place des Héros
62000 ARRAS

Arras - De verwoeste Grand'Place

Cambrai – Binnenstad 6

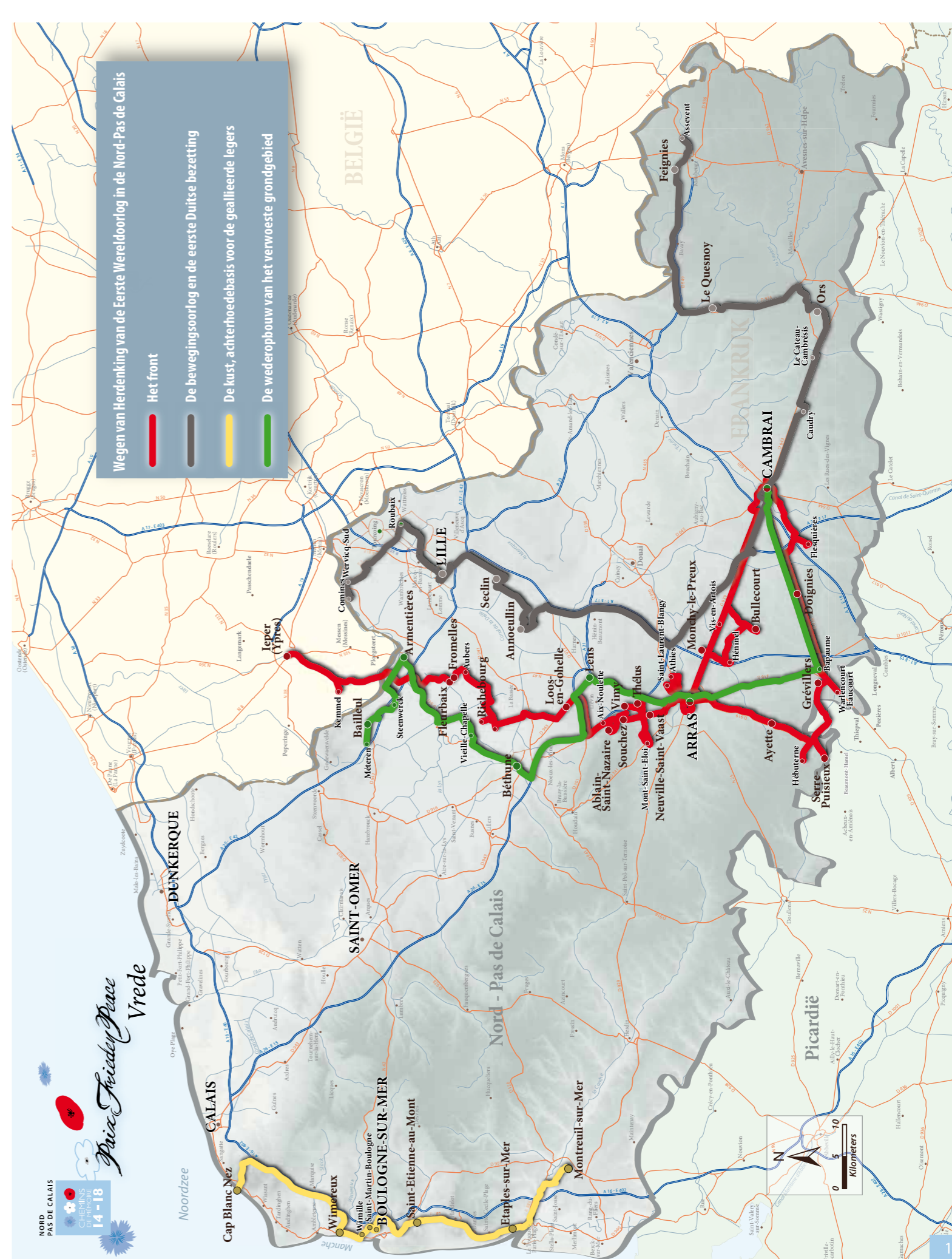
Een heus urbanisatieplan voor de verwoeste binnenstad

Als de Duitsers in 1918 uit Cambrai (Kamerijk) vertrekken, laten ze de Canadezen een verwoest e stad na. De inwoners zijn geëvacueerd en de binnenstad is platgebrand. De wederopbouw komt in handen van de architect Pierre Leprince-Ringuet, die een solide urbanisatieplan moet uitwerken. Het stadhuis wordt herbouwd, er worden pleinen aangelegd, nieuwe wegen getrokken en administratieve gebouwen en winkels krijgen hun eigen wijken. Cambrai krijgt een nieuwe binnenstad waar een nieuwe stijl de kop opsteekt naast de streekgebonden bouwkunst: de art deco.

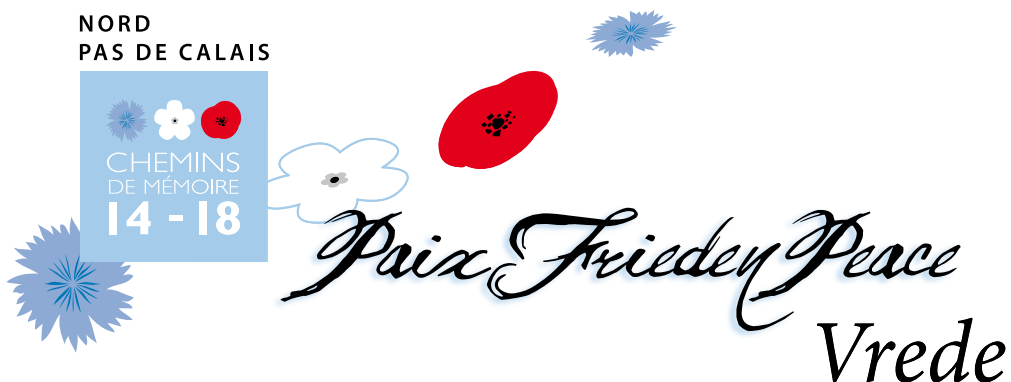
Grand'Place
59400 CAMBRAI

S. Dhote

NORD
PAS DE CALAIS

Volg Wegen van Herdenking op internet:

www.wegenvanherdenking-noordfrankrijk.com

Contact:

Comité Régional de Tourisme Nord-Pas de Calais

6, place Mendès France
BP 99 - 59028 Lille Cedex

Tel.: +33 (0) 3 20 14 57 57

www.noordfrankrijk-toerisme.com

